

Oudere vrijwilligers, hun motieven en kernwaarden

Bert van Sprundel

Kees Penninx (2010). *Zin in meedoen. Werkzame principes voor het stimuleren van vrijwillige inzet van mensen in de derde levensfase*. Utrecht: MOVISIE (136 pagina's, € 17,50, ISBN: 978-90-8869-052-5)

Boekbespreking

De vraag 'Bent u al wat ouder en hebt u wat tijd over?' blijkt niet erg uitnodigend te zijn om mensen te bewegen zich als vrijwilliger in te zetten. Senioren willen niet op de noemer 'ouderen' worden aangesproken. Maar hoe kunnen zij wel worden gestimuleerd vrijwilligerswerk te doen? Kees Penninx deed onderzoek.

De derde levensfase, ook wel actieve ouderdom genoemd, is de fase waarin mensen belangrijke levenstaken, zoals het verrichten van betaalde arbeid en het opvoeden van kinderen, achter de rug hebben. Meestal hebben zij nog vele jaren in goede gezondheid voor zich liggen. Het is een periode van relatieve vrijheid en weinig maatschappelijke verantwoordelijkheid. Veel kennis en levenservaring van deze *third agers* blijft nog onbenut, terwijl die voor de samenleving van veel betekenis kan zijn. Vrijwilligersorganisaties hebben vaak nog weinig kennis van effectieve manieren om dit potentieel aan te boren.

In de studie *Zin in meedoen* gaat Kees Penninx op zoek naar de werkzame principes waarmee het *human capital* van mensen in deze levensfase kan worden gemobiliseerd. Hij beperkt zich hierbij tot vrijwillige inzet ten behoeve van de lokale samenleving en het welzijn van kwetsbare groepen. Voor het vinden en binden van deze groep vrijwilligers is het belangrijk hun motieven te kennen. Om hier achter te komen is Penninx met actieve ouderen in gesprek gegaan. Deze heeft hij gevonden bij drie succesvolle vrijwilligersprojecten: Senioren Maken School in Almelo, Stichting Samen Verder in Culemborg en Stichting Pluspunt in Rotterdam. De motieven die zij noemen vormen in de visie van Penninx slechts de bovenlaag. Om deze motieven goed te kunnen begrijpen, moeten we ook de eronder gelegen 'onderstromen' kennen. De drie onderstromen die hij in kaart bracht zijn: de kernwaarden van mensen in de

derde levensfase, hun ontwikkelingsbehoeften en hun ervaringen op het gebied van persoonlijk zingeving. Deze onderstromen worden door Penninx in verband gebracht met de geïnventariseerde motieven voor vrijwillige inzet. Op basis van deze verkenning komt hij tot verschillende inzichten en aanbevelingen voor het binden en vinden van vrijwilligers in de derde levensfase. Om een indruk te krijgen geef ik hier nu twee voorbeelden van de twintig aanbevelingen die in de studie worden gedaan.

VIER MOTIVATIETYPEN

De verkenning heeft sterke aanwijzingen opgeleverd voor het bestaan van vier motivatietypen bij vrijwilligers in de derde levensfase. Deze typologie is gebaseerd op twee dimensies: zelfgericht versus omgevingsgericht en behoudend versus vernieuwend. Het eerste type vrijwilligers zijn de 'zelfzorgers'. Zij zijn vooral gericht op het behoud van hun persoonlijk welzijn, hun lichamelijke en geestelijke gezondheid en sociale contacten. Voor het tweede type, de 'zelfontplooiers', is vooral de persoonlijke ontwikkeling van belang. Zij willen hun horizon verbreden en nieuwe kennis en vaardigheden opdoen. Type drie de 'hulpverleners' worden gedreven door het willen helpen van andere mensen die problemen hebben, arm of eenzaam zijn of geen Nederlands spreken. Het vierde motivatietype wordt gevormd door de 'ondernemers'. Zij willen sociaal ondernemen, werken aan maatschappelijke verandering, hun talent inzetten in innovatieve projecten en invloed uitoefenen in de politieke arena.

De ontwikkelde typologie leidt tot de centrale aanbeveling serieus rekening te houden met deze verschillen bij vinden, maar zeker ook het binden van senioren in de derde levensfase. Bied mensen met verschillende motieven ook de daarbij passende taken en randvoorwaarden. Bied zelfontplooiers bijvoorbeeld de mogelijkheid hun talenten te ontwikkelen door deskundigheidsbevordering, intervisie en uitwisseling van kennis en ervaring. Geef hulpverleners duidelijke en concrete taken, waarin zij goed kunnen doen voor anderen, zoals praktische hulp, huisbezoek en maatjesprojecten. Daag ondernemers uit zelf nieuwe projecten te bedenken. Bied hen een werkomgeving waarin zij kunnen creëren en dingen tot stand brengen.

ZOEK DE RODE DRAAD

Een andere uitkomst is dat mensen in hun nieuwe levensfase veelal op zoek zijn naar een zekere continuïteit in bezigheden, in sociale contacten of in verworven status. Mensen gaan na hun pensionering meestal door met dingen die op de een of andere manier al in hun levensverhaal besloten liggen. Een geïnterviewde vrijwilliger die ook actief is in het spoorwegmuseum zegt bijvoorbeeld dat hij altijd al 'een trainenman' is geweest. Een 180 graden draai naar totaal nieuwe bezigheden komt nauwelijks voor. Vrijwillige inzet is een manier om de tijdens het leven opgebouwde vaardigheden, status en contacten te bestendi-

gen. Mensen blijken behoefte te hebben aan een samenhangend levensverhaal. Vrijwilligerswerk kan eraan bijdragen dat verhaal meer compleet te maken of de samenhang ervan te herstellen. De hierbij passende aanbeveling is dan ook aansluiting te zoeken bij de rode draad in het levensverhaal van mensen in deze levensfase. Een goede manier om hier aanknopingspunten voor te vinden is het activerend interview. Dit helpt de vrijwilliger inzicht te krijgen in behoeften en mogelijkheden, maar ook in eventuele belemmeringen.

WAAROM LEZEN?

De verkenning is bedoeld voor sociale professionals, besturen van vrijwilligersorganisaties en vertegenwoordigers van burgerinitiatieven die mensen in de derde levensfase willen betrekken bij hun maatschappelijke activiteiten. Zij zullen zeker veel herkennen in de beschreven vrijwilligers en hun motieven. Het knappe is dat Penninx aan die herkenning een verdere verdieping weet te geven. Niet alleen door deze motieven te verfijnen en hierin patronen aan te brengen voor verschillende typen vrijwilligers. Maar vooral door deze te verbinden met de dieperliggende onderstromen: de kernwaarden, ontwikkelings- en zingevingbehoeften van mensen in de derde levensfase. Hierdoor ontstaat inzicht in de diepere drijfveren en levensgeschiedenissen die tot gemaakte keuzes voor vrijwillige inzet hebben geleid. Hier blijkt dat Penninx kan beschikken over een brede kennis van de gerontologische literatuur, waardoor hij betekenisvolle verbanden weet te leggen tussen de gevonden praktijk en de ontwikkelde theorie.

Resteert de vraag hoe werkzaam de gevonden principes nu werkelijk zijn. Penninx geeft aan dat het in de studie niet gaat om een bepaalde methode die hij op zijn werkzaamheid heeft onderzocht. Doel is veel meer nieuwe inzichten en adviezen aan te reiken die kunnen bijdragen aan een effectievere uitvoeringspraktijk. Hierin is hij zeker geslaagd. Gecombineerd met de heldere stijl waarin het boek is geschreven, is *Zin in meedoen* daarom een aanrader voor iedereen die met vrijwilligers in deze levensfase te maken heeft.

OVER DE AUTEUR

Bert van Sprundel is medewerker beleid en ontwikkeling bij Stichting Radius in Leiden en Oegstgeest. Radius is een organisatie van welzijn ouderen, mensen met een handicap of chronische ziekte. Voor reacties: b.v.sprundel@radiuswelzijn.nl